

18 בינואר 2010

מס' 16

נישואין "אאוט", גירושין "אין": החרפת משבר הנישואין באיראן

רז צימט*

בשנים האחרונות נקלע מוסד הנישואין ברפובליקה האסלאמית של איראן למשבר חריף, שמתבטא בעליה משמעותית בגיל הנישואין הממוצע וכן בגידול שיעור הגירושין בקרב זוגות איראנים. משבר זה ניצב במוקד דיון ציבורי נרחב בתקשורת האיראנית, בקרב פוליטיקאים ואנשי דת בכירים, שמתמודדים בשנה החולפת עם השלכות המיתון הכלכלי העולמי והירידה החדה במחירי הנפט. אלה החרירו את מעמדה הכלכלי של איראן ומוצאים את ביטויים המובהק במצוקות הסוציו-אקונומיות הגוברות בחברה האיראנית, שלושים שנה לאחר המהפכה האסלאמית של 1979.

בנוסף לעליה בגיל הנישואין הממוצע ובשיעור הגירושין, חלה גם עליה חדה בשיעור נישואי ההנאה הזמניים (מתעה או ציע'ה), המותרים על-פי האסלאם השיעי. בשנת 2009 למשל, נרשמה במחוז תהראן לבדו עלייה של 28 אחוזים בשיעור הנישואין הזמניים לעומת נתונים מקבילים שנה קודם לכן. להערכת המוסד לרישום נישואין, שיעור הנישואים בפועל גבוה אף יותר משום שרבים מהזוגות הנישואים באופן זמני אינם טורחים לתעד מעמד נישואין זה באופן רשמי. בניסיון לעודד את הרישום של נישואין זמניים באופן רשמי, ציין בכיר במוסד לרישום נישואין כי הימנעות מדיווח עליהם עלולה להוות בעיה במקרה של הולדת ילדים במסגרת זו (פרדא, 12 בדצמבר 2009).

על-פי נתונים שפרסם צוות מחקר בראשות ד"ר מג'יד אבהרי מ'אוניברסיטת שהיד בהשתי' בתהראן, בעשור האחרון חל גידול של 27 אחוזים בגיל הנישואים הממוצע במדינה. צוות המחקר שבחן את המשבר במוסד הנישואין הצביע על קשר ישיר בין העליה במספר הזוגות הנישואים במסגרת נישואין זמניים לבין הגידול הנמשך בגיל הנישואין הממוצע באיראן (סוכנות הידיעות מהר, 10 במרץ 2008).

לאחר תקומתה של הרפובליקה האסלאמית נקבע שגיל הנישואין המינימלי לבנות הוא 9 ולבנים 14. בשנת 2002 אישרה 'מועצת שומרי החוקה' להעלות את גיל הנישואין המינימלי ל-13 עבור בנות ו-15 עבור בנים. בפועל, עומד כיום גיל הנישואין הממוצע בקרב גברים על 25-35 ובקרב נשים על 24-30. להערכת ד"ר אבהרי, העלייה בגיל הנישואין הממוצע נובעת מגורמים חברתיים וכלכליים, בראשם שיעור אבטלה גבוה ומחירי דיוור גבוהים. על-פי המחקר של אוניברסיטת בהשתי, העמדת נדוניה ורכישת דירה הן בין הסיבות המרכזיות שגורמות לצעירים איראנים לדחות את נישואיהם. העלויות הכרוכות בחתונה בתהראן מגיעות ל-30 מיליארד ריאל בקירוב (כ-30 אלף דולרים), סכום גבוה במיוחד ביחס למשכורת החודשית הממוצעת במדינה העומדת על כ-400 דולר לחודש (סוכנות הידיעות מהר, 26 ספטמבר 2009). גם בקרב צעירות איראניות מסתמנת העדפה לרכישת השכלה גבוהה על פני נישואין בגיל צעיר (סוכנות הידיעות מהר, 10 במרץ 2008).

במקביל לעליה בגיל הנישואין הממוצע, חל בשנים האחרונות גידול משמעותי גם בשיעור הגירושין בקרב זוגות איראנים, בעיקר במרכזים העירוניים במדינה. במרץ 2008 דיווח היומון השמרני ג'אם-ג'ם כי אחד מכל תשעה זוגות הנישאים באיראן מתגרש (ג'אם-ג'ם, 5 במרץ 2008). על-פי מחקרו של ד"ר אבהרי, בשנת 2009 חלה עליה בשיעור של 11 אחוז במספר הזוגות המתגרשים, בעיקר בקרב גברים בגילאים 25 עד 29 ונשים בגילאים 20 עד 24 (סוכנות הידיעות מהר, 26 ספטמבר 2009). על סמך נתונים אלה הדגיש בכיר ברשות השופטת במחוז תהראן, שהעליה בשיעור הגירושין היא בבחינת משבר חברתי של ממש. בראיון ליומון המשהרי ציין ד"ר עבאס אפשארי, כי מחקרים שנערכו בשנים האחרונות בנוגע לתופעת הגירושין מצביעים על כך שהסיבות המרכזיות לגירושין הן מצוקה כלכלית, התעללות פיזית במשפחה, התמכרות לסמים ועליית המודעות בקרב נשים לזכותן החוקית לדרוש גירושין (המשהרי, 24 בינואר 2008).

משבר הנישואין באיראן מעורר דאגה בקרב פוליטיקאים ואנשי דת בכירים באיראן המבקשים למצוא פתרון לעלייה המתמשכת בגיל הנישואין הממוצע ובשיעור הגירושין. מבחינתם, משבר זה הוא ביטוי נוסף להשפעתה השלילית של תרבות המערב על החברה האיראנית ובעיקר על הדור הצעיר, וכן על הערכים האסלאמיים, שעליהם מבוססת הרפובליקה האסלאמית. לפיכך, רואים שלטונות איראן חשיבות מיוחדת במציאת דרכים שיסייעו בפתרון. חבר הוועדה החברתית של המג'לס, נצראללה תראבי, התריע שעל הממשלה והחברה לגייס את כל המשאבים העומדים לרשותן על מנת לפתור את הבעיות הניצבות בפני הצעירים ולאפשר להם להקים משפחה (סוכנות הידיעות פארס, 7 בדצמבר 2008).

עם בחירתו של מחמוד אחמדינז'אד לנשיא בשנת 2005, אחת מיוזמותיו הראשונות היתה להקציב למעלה ממיליארד דולר לקרן "אהבת רזא" (מהר-רזא), שמטרתה לסייע לזוגות צעירים בהשגת עבודה, נישואין ורכישת דירה. סיוע כלכלי זה מצד הממשלה הקל על המצוקה אך לא היה בו לפתור את משבר הנישואין. בקיץ 2007 הציע שר הפנים האיראני מצטפא פור-מחמדי שהממשלה ומוסדות הדת יעודדו את מוסד הנישואין הזמניים על מנת לסייע לצעירים מעוטי יכולת, שמתקשים לבוא בברית נישואין קבועים. חברי מג'לס נוספים ביטאו גם הם את תמיכתם בעידוד נישואין זמניים, בטענה שנישואין בגיל מאוחר עלולים להביא צעירים וצעירות לקיים יחסים אינטימיים מחוץ למסגרת הנישואים, וכתוצאה מכך תגבר השחיתות המוסרית בחברה. סגן יו"ר הוועדה המשפטית של המג'לס אף הציע לשלב את סוגיית הנישואין הזמניים במסגרת תוכנית הלימודים בבתי הספר על מנת להרחיב את המודעות למוסד זה ולעודדו בקרב צעירים (פרדא, 13 בדצמבר 2009). הצעות אלה עוררו ביקורת חריפה בעיקר מצד חוגים רפורמיסטיים, שהזהירו כי הדבר יוביל לפגיעה במוסד המשפחה ובמעמדן של הנשים המקומיות.

ניסיון נוסף מצד הממשלה לפתור את משבר הנישואין מצא את ביטויו בהקמת מרכזי ייעוץ לנישואין, שהחלו לפרוח בעיקר במרכזים העירוניים במהלך השנה החולפת. לדברי ראש ארגון הצעירים הלאומי של איראן, חג'ת אל-אסלאם חאג' עלי אפברי, ההקמה של מרכזים אלה מצביעה על הצורך של צעירים בהכוונה והדרכה לפני שהם פונים להקים משפחה (IRIB, 2 בדצמבר 2008).

במסגרת המדיניות לעידוד הנישואין, הועלו הצעות להטיל מגבלות על צעירים רווקים. באפריל 2008 הציע מושל מחוז צפון ח'ראסאן, מחמד-חסין ג'האנב'ח'ש, להימנע משילובם של רווקים במשרות ממשלתיות, ואפילו איים לפטר צעירים מתפקידים מנהלתיים במחוז שלא יינשאו תוך פרק זמן קצר. הצעה דומה נשמעה גם מפיו של מנהל בכיר בחברת האנרגיה הגדולה "פארס", שהצהיר כי עובדי החברה שלא יינשאו עד חודש ספטמבר 2008 יפוטרו מעבודתם. לדבריו, נישואין והקמת משפחה הם אחד מאמות המידה להעסקת עובדים בחברה ולכן על כל הרווקים והרווקות למלא את חובתם הדתית והמוסרית (BBC, 10 ביוני 2008).

לסיום, החרפת המשבר הכלכלי העולמי כבר חייבה את שלטונות איראן להיערך להטלת גזירות כלכליות חדשות על הציבור, בעיצומו של משבר פוליטי חסר תקדים הפוקד את איראן מאז הבחירות האחרונות לנשיאות. בין היתר בכוונת הממשלה ליישם תוכנית רפורמה מקיפה במדיניות הסובסידיות הממשלתית, שבמסגרתה יבוטלו הסובסידיות הניתנות כיום לכלל האוכלוסייה על דלק, גז טבעי, חשמל, מים ולחם. מימוש תוכנית זו צפוי

להוביל לעליה משמעותית – אף אם הדרגתית – במחירי מוצרי היסוד באיראן בשנים הקרובות.

נתונים כלכליים שהתפרסמו בחודשים האחרונים מצביעים על גידול מחודש בשיעור האבטלה באיראן ועל סממנים ברורים למיתון במשק. לנוכח העמקת המשבר הכלכלי, שצפוי להשפיע גם על זוגות צעירים במדינה ועל רקע תמורות חברתיות נמשכות בקרב הדור הצעיר, יש להניח כי גם בשנים הקרובות יעמוד משבר הנישואין במוקד השיח הציבורי והפוליטי במדינה. משבר זה משקף את המצוקה הציבורית הגוברת ומציב בפני המשטר אתגר נוסף ליציבותו וליכולתו להכיל את המחאה הפוליטית הגוברת, שהדור הצעיר באיראן משמש כאחד מסוכניה וממוביליה המרכזיים.

❖ רז צימט הוא תלמיד מחקר לתואר שלישי בביה"ס להיסטוריה ועמית מחקר במרכז ללימודים איראניים באוניברסיטת תל אביב.

זמן-איראן מתפרסם ע"י
אוניברסיטת תל אביב
המרכז ללימודים איראניים
IranCen@post.tau.ac.il
פקס : 03-640-6665 ; טל' : 03-640-9510

Copyright © 2006 The Center for Iranian Studies. All rights reserved.